

Kandidatarbete i Gestaltning av det offentliga rummet

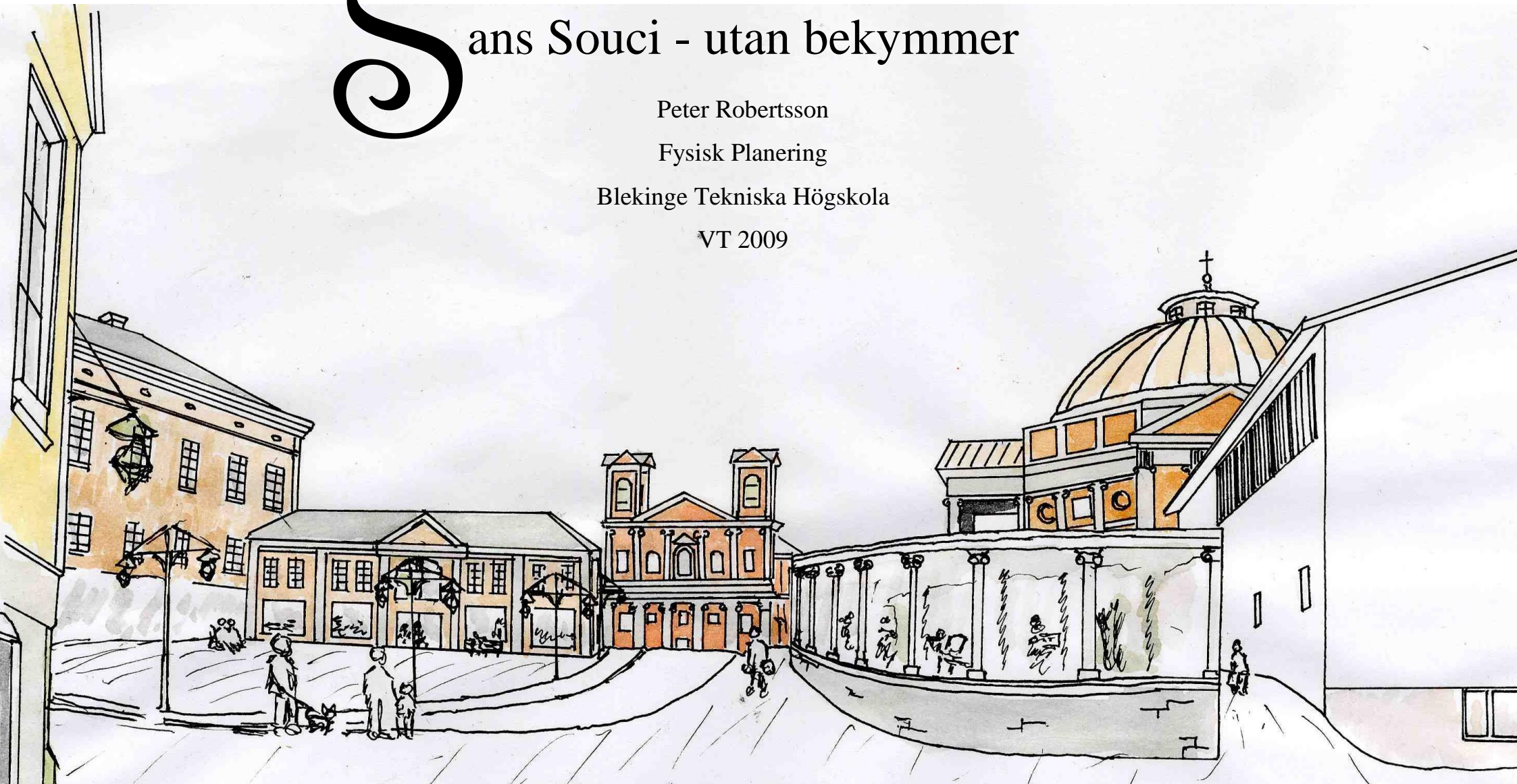
Sans Souci - utan bekymmer

Peter Robertsson

Fysisk Planering

Blekinge Tekniska Högskola

VT 2009

Framsidas illustration: Bild 1.

Baksidas illustration: Bild 39.

SAMMANFATTNING

Studieobjektet för detta kandidatarbete är Stortorget vilket är beläget mitt på Trossö i centrala Karlskrona. Staden är sedan 1600-talet starkt färgad av en omfattande militär aktivitet, något som påverkat stadsbilden påtagligt. Detta är en grundfaktor som gjort att Karlskrona sedan 1988 finns upptagen på UNESCO:s världsarvslista.

Huvudsyftet för detta kandidatarbetets är att ge ett gestaltungsförslag för Stortorget utifrån platsens roll som offentligt rum i staden. Avgränsningen sträcker sig till att omfatta Stortorget med dess närmaste omnejd, dock sätts Stortorget in i en vidare kontext som utgörs av hela Trossö för att ge en bild av torgets relation till den övriga centrala staden.

Gestaltungsförslaget i detta kandidatarbete utgår från renässansens syn på form, individ och stadsrum. Några av de teorier som använts för att underbygga denna strävan är Vitruvius tankar om form och proportion, Camillo Sittes stadsrumsteorier och Gordon Cullens Serial Vision för att nämna några. Resultatet av denna strävan presenteras i ett antal gestaltungsprinciper i kombination med ett planförslag för Stortorget.

Kandidatarbetet resulterar i en gestaltning av Stortorget som bland annat innefattar ny bebyggelse vid torget, en ny markbeläggning och att grönska tillförs torgytan.

Kandidatarbetet avslutas med en utvärdering där måluppfyllelsen kontrolleras och där möjligheten till vidare studier berörs övergripande.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	6.	6. Analys	27.
1.1 Historisk bakgrund	7.	6.1 Bebyggelsestruktur	27.
1.2 Tidigare studier	8.	6.2 Trafikstruktur	28.
1.3 Möjligheter och problem	9.	6.2.1 Biltrafik	28.
1.4 Förebilder	10.	6.2.2 Gång och cykeltrafik	29.
1.5 Hantering av offentlighetsbegreppet	12.	6.3 Grönstruktur	30.
2. Syfte	13.	6.4 Belysning	31.
2.1 Huvudsyfte	13.	6.5 Diskussion och slutsats	32.
2.2 Delsyfte	13.	7. Resultat	33.
2.3 Avgränsning	14.	7.1 Bebyggelsestruktur	35.
3. Frågeställningar	15.	7.2 Trafikstruktur	38.
4. Metod	15.	7.3 Grönstruktur	38.
4.1 Inventeringsmetoder	15.	7.4 Belysning	39.
4.2 Analysmetoder	16.	8. Utvärdering	42.
4.3 Resurser	17.	8.1 Måluppfyllelse	42.
6.6 Gestaltungsprinciper	17.	8.2 Fortsatta studier	43.
5. Planeringsförutsättningar	18.		
5.1 Teoretiska utgångspunkter	22.		
5.2 Belysning	26.		

Slutord	44.
Bilagor	45.
Källförteckning	46.
Bildförteckning	47.

1. INLEDNING

Detta är ett kandidatarbete vid programmet Fysisk planering, Blekinge Tekniska Högskola. Kandidatarbetet utförs i kursen Gestaltning av det offentliga rummet där det av kursansvarig förvalda studieobjektet är Stortorget beläget på Trossö i centrala Karlskrona. Uppgiftens syfte är att utarbeta ett gestaltungsförslag för Stortorget i egenskap av offentligt rum.

Stortorget är den centrala och högst belägna platsen av Trossö vilken är den ö i den Blekingska skärgården som utgör Karlskronas innerstad. Torget har sitt ursprung i stormaktstidens Sverige då svenska flottan var i behov av en isfri hamn att segla ut ifrån mot dåvarande fiendelandet Danmark.

Kandidatarbetet riktar sig främst till politiker, kommunala tjänstemän, arkitekter, lärare och studenter med ett intresse av det offentliga rummet och problematiken kring dess gestaltning. Arbetet riktar sig även till dem i den bredare allmänheten som finner ett intresse i hanteringen av de offentliga rummen och dess gestaltning.

1.1 HISTORISK BAKGRUND

Blekinge har länge varit ett av gränslandskapen mellan Sverige och Danmark där herrarna över marken har skiftat från en tid till en annan. Genom freden i Roskilde 1658 slutade turerna med att provinsen föll i svenska händer. Så länge Danmark sågs som Sveriges huvudfiende var landskapet militärstrategiskt viktigt för flottan med sin skärgård och gynnsamma klimat. (Törnquist, 2007 s. 62-63).

Under 1600-talets första del hade krigen löpt väl ut för Sverige och Östersjön var mer eller mindre ett svenskt innanhav, vilket ställde höga krav på den svenska flottan som skulle säkra makten över sjöfarten. 1679 beslöt Karl XI efter att själv ha besökt skärgården att anlägga flottans nya huvudbas i Blekinge. Redan året därpå påbörjades anläggningsarbetena på Trossö och den första stadsplanen fastställdes av Karl XI 1683. Karlskrona är alltså starkt knuten till den militära verksamheten och har fått behålla sin marina verksamhet ända fram till dags datum. Detta har förstärkt påverkat stadens utseende och därav förklarades delar av Karlskrona som världsarvsstad av UNESCO 1988. (Törnquist, 2007 s. 67-68)

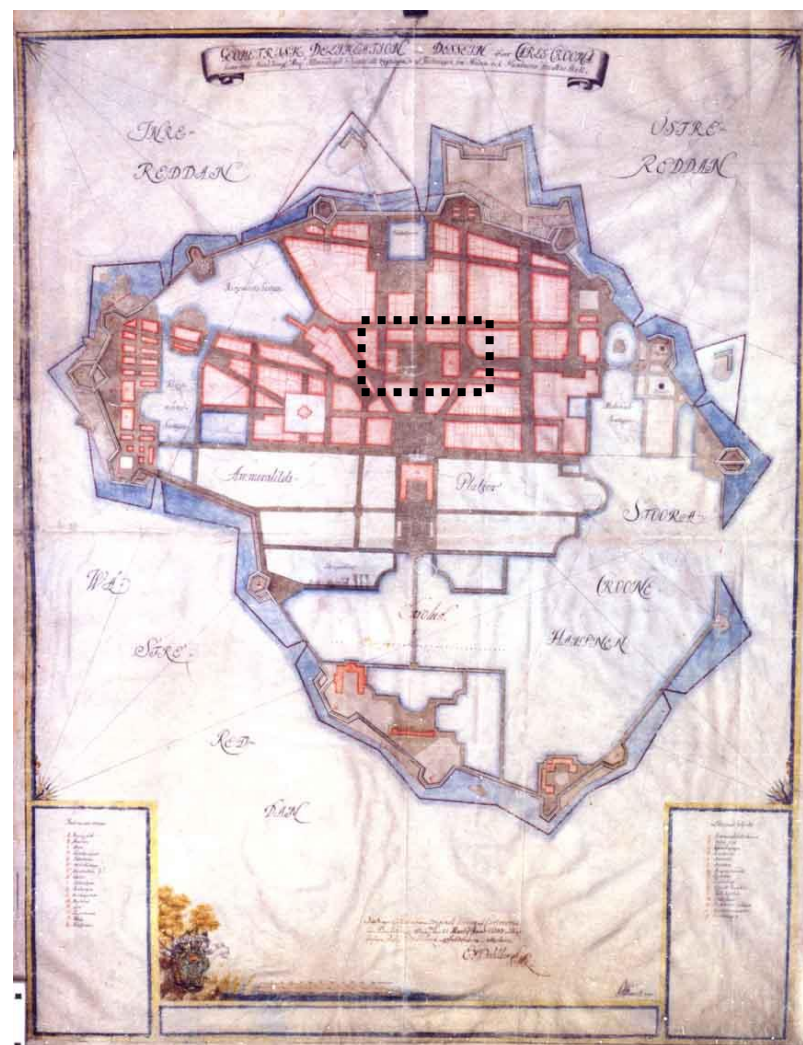

Bild 2. 1683 års stadsplan av E J Dahlberg och C M Stuart. Den streckade linjen markerar Stortorget's placering. (Se även bilaga 1).

1.2 TIDIGARE STUDIER

Tidigare studier som gjorts av Stortorget är bland annat Karlskronas reviderade översiktsplan från 2002 med en fördjupning över Trossö. Av fördjupningen framgår bland annat vad i stadsbilden som utpekats som riksintressen för kulturmiljövård, hur man önskar att trafiksituationen skall utvecklas, hur de öppna platserna skall hanteras mm. Störst betydelse för kandidatarbetet tillmäts vad som skrivits angående riksintressena för kulturmiljövård och de öppna platsernas hantering.

Gehl Architects fick i uppdrag av Karlskrona kommun 2004 att utföra en studie av Stortorget för att ge sin syn på hur en förnyelse av torget skulle kunna se ut. Studien avslutades 2007 och resulterade i dokumentet Strategi Karlskrona. Detta dokument har tjänat som referens och jämförelse till de egna observationerna av Stortorget och miljön däromkring.

Bild 3. Dokumentet Strategi Karlskrona som utarbetats av Gehl Architects.

1.3 MÖJLIGHETER OCH PROBLEM

Stortorget har en rad möjligheter och problem som måste hanteras på något sätt om målsättningen är att göra torget till ett attraktivare offentligt rum för människor att vistas i. För att ge en klarare bild av dessa möjligheter och problem och samtidigt visa något av spänningen som kan uppstå dem emellan har jag här valt att ställa upp dem i punktform.

De problem som finns är följande:

- En stor bilparkering med tidvis livlig trafik gör platsen ogästvänlig för fotgängaren och cyklisten.
- Torgrummet är svårsläst och saknar en klar inramning på främst södra och västra sidan.
- En till platsen storskalig bebyggelse kan ge ett auktoritärt intryck.
- Den stora torgytan utelämnar besökare helt åt vädrets makter.
- Få butikslokaler eller verksamhetslokaler på torgets södra sida.

Torget innehar inte bara problem utan bär också på en rad möjligheter och kvalitéer, dessa är:

- Ett tydligt och lättläst kulturhistoriskt arv.
- Flera fasader och trottoarer med söderläge.
- Flera serveringar runt torget, främst på den nordöstra sidan.
- Flera möjligheter till mindre rumsbildningar i kanten av det stora torgrummet.

De kulturhistoriska faktorerna av Stortorget har dubbla ansikten som både begränsar och ger möjligheter.

1.4 FÖREBILDER

Rolf Toman¹ (2007) citerar i sin bok *Konsten under den italienska renässansen* en text ur Johan Huizingas *Renässansens problem* vilken väl beskriver de grundläggande föreställningarna hos mig som planförfattare och med vilka ögon jag har försökt att attackera uppgiften.

Renässansen innebär individens födelse, en nyväckt skönhetslängtan, ett glädjens segerrika festtåg, en tankens erövring av den fysiska verkligheten, en förnyelse av den hedniska jakten efter lycka och en gryende medvetenhet om förhållandet mellan människan och världen omkring henne." (Toman 2007, s.7)

Känslan från detta citat återspeglar sig även i namnet på kandidatarbetet - Sans souci som på franska betyder "utan bekymmer". Titeln syftar då på individens upplevelser och sökande efter lycka och välbefinnande. Citatet pekar också på medvetenheten om världen omkring oss, något som jag bland annat försöker lyfta fram under rubriken "hantering av offentlighetsbegreppet".

Stortorget bär redan från början vissa drag av ett italienskt stilideal, detta försvenskade sätt att se på det klassicistiska italienska idealet har inspirerat mig och fått mig att söka vidare efter fler exempel på

¹ Rolf Toman författar och sammanställer litteratur som berör konst och arkitektur.

Bild 4. Kyrkofasad i Venedig.

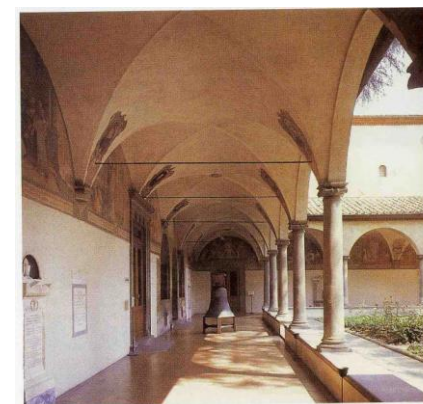

Bild 5. Pelargång i Florens.

Bild 6. Marinmuseum på Stumholmen i Karlskrona.

hur andra har tillämpat de klassiska idealen både i Sverige och utomlands. Sommaren 2007 företog jag en månadslång resa genom Europa med bland annat Venedig och Paris som resmål, därifrån har jag hämtat delar av inspirationen till mitt gestaltungsförslag. Likt 1600-talsarkitekternas omtolkning av sina kontinentala intryck vid Karlskronas planläggande har jag försökt omtolka mina upplevelser vid omgestaltningen av vad som i grunden är en miljö som de har skapat. Ett svenskt exempel på detta förhållningssätt och en förebild har Marinmuseums huvudbyggnad på Stumholmen varit.

Bild 7. Barkasskjulet på Stumholmen i Karlskrona.

Bild 8. Stadsporten i Pula, Kroatien.

Bild 9. Amfiteater i trädgården till Versailles, Paris.

1.5 HANTERING AV OFFENTLIGHETSBEGREPPET

Begreppet offentlighet har i sig självt en flerbottnad betydelse som Thomas Hellquist skriver i sin artikel Rum för röster i Magasin Tessin (1980). Vidare menar Hellquist att man kan identifiera offentlighet som kulturell, litterär och politisk offentlighet. Dessa tolkningar av offentlighet varierar alltså beroende på ämnet för diskussionen men bottenar ändå alla i vad Hellquist beskriver som att:

Ett stycke offentlighet skapas i varje samtal där människor samlas och bildar ett publikum. Det som kännetecknar ett publikum är att dess medlemmar inte träffas i egenskap av yrkesutövare eller liknande, utan som enskilda människor (Privatleute).

Med detta kan man alltså säga att offentlighet som sådan bottenar i avhandlingen av allmänna intressen människor emellan utan att dessa människor belastas med någon typ av tvång. I detta kan då utläsas att offentligheten kräver dels ett socialt sammanhang men också en plats för denna att utspela sig på. Stadsplaneringen blir då väsentlig för att skapa ramarna för denna offentlighet och därmed vilka möjligheter det finns att ge upphov till ny offentlighet. (Hellquist, 1980 s.5- 6)

Vi kan alltså konstatera att offentlighet är ett begrepp med flera ansikten, en följdfråga på detta är då vem som äger möjligheten att

åtnjuta offentligheten och dess fördelar? Tage Wiklund menar i sin artikel att de offentliga rummen

...är tillgängliga för alla vid alla tidpunkter, de är öppna för den politiska och kulturella offentligheten... ...de tillhör "staden" i dess betydelse av "kollektiv av privatpersoner.

Samtidigt som det finns:

Restriktioner för vad som går för sig på allmän plats finns i form av ordningsstadgor och annan ordningslagstiftning.

Detta innebär att definitionen av den offentliga platsen kan verka paradoxal, trots vad som sagts tidigare i styckena är platsen belagd med ett visst tvång, dvs. om du bryter mot den överenskomna ordningen så vidtas det åtgärder. (Wiklund, Tage, s.43)

Jag ser offentligheten som starkt knuten till sina skådeplatser och att dessa påverkar varandra. Olika platser lämpar sig för olika typer av offentlighet samtidigt som sociala strömningar skapar olika platser. Min definition lyder följaktligen så här: "Offentliga är platser i staden dit medborgaren kan röra sig, uppehålla sig och åtnjuta möjligheten att på ett respektfullt sätt leva ut en social interaktion med andra människor".

2. SYFTE

I detta avsnitt presenteras kandidatarbetets huvudsyfte, delsyften samt dess avgränsning.

2.1 HUVUDSYFTE

Huvudsyftet för detta kandidatarbetets är att ge ett gestaltungsförslag för Stortorget i Karlskrona utifrån platsens roll som offentligt rum i staden.

2.2 DELSYFTE

Gestaltungsförslaget innehar även ett antal delsyften för att uppfylla det övergripande huvudsyftet. Dessa är följande:

- Att ta till vara på det historiska arvet i gestaltningen av det nya förslaget.
- Att förtydliga torgrummet som ett rum i staden.
- Att förbättra möjligheterna till en blandning av verksamheter och boende runt Stortorget.

- Att skapa nya platser runt Stortorget som underlättar social interaktion mellan människor.

2.3 AVGRÄNSNING

Den geografiska avgränsningen (markerat med rött i kartbilden till höger) för kandidatarbetet sträcker sig till att omfatta Stortorget tillsammans med dess närmaste bebyggelse. För att kunna sätta Stortorget i ett övergripande sammanhang behandlas även stora delar av Trossö i några fall.

Studien av Trossö och då främst Stortorget sträcker sig tidsmässigt från stadens grundande fram till dags datum, dock har begränsningar gjorts i mängden material som studerats med hänsyn till den tillgängliga arbetstiden för projektet samt den mängd av material som funnits att tillgå.

Bild 10. Avgränsningskarta.

0 200 400 800

3. FRÅGESTÄLLNINGAR

I detta avsnitt presenteras de frågeställningar som kandidatarbetet har till syfte att besvara.

- Hur kan det historiska arvet tas tillvara i det nya gestaltungsförslaget?
- Hur kan Stortorget göras till en attraktivare plats för fotgängare och cyklister?
- Vad kan man göra för att ge Stortorget en tydligare inramning som ett rum i staden?
- Vilka möjligheter finns det att göra plats för en blandning av verksamheter?

4. METOD

I detta avsnitt redovisas vilka förutsättningar som finns runt Stortorget ur ett stadsbyggnadsperspektiv, här presenteras också de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för planförslaget samt vilka analysmetoder som har använts. Metodavsnittet avslutas med en redogörelse för de gestaltungsprinciper som planförslaget bygger på.

4.1 INVENTERINGSMETODER

För att skapa ett varierat underlagsmaterial till detta kandidatarbete har ett antal olika inventeringsmetoder använts i syfte att låta källor och material komplettera varandra. Fotografering på plats har gjorts i kombination med studier av äldre fotografier från främst sekelskifter 1800-1900 och framåt. Besöken på Stortorget har upprepats ett flertal gånger och platsen har jämförts med tillgängligt kartmaterial för att identifiera enskilda objekt och även konstatera avvikelser i materialet. Historiskt kartmaterial har i detta skede jämförts med modernare material för att skapa en kronologisk bild av utvecklingen, dessa studier har sedan jämförts med flygfotografier och

satellitbilder. Tematiska studier av platsen har också gjorts så som trafikstruktur för att nämna ett exempel, för att knyta ihop det insamlade materialet och sätta det i en kontext har främst tryckt litteratur använts.

4.2 ANALYSMETODER

Ett antal analysmetoder har använts för att bearbeta det insamlade underlagsmaterialet och i största utsträckningen har dessa kombinerats med varandra. Den första metoden var att upprätta en så kallad Nolli-plan² över Stortorget och dess närmaste omgivning. En Nolliplan kallas även ibland för en svartplan och innebär att all privat bebyggelse markeras med svart på kartbilden och de öppna offentliga ytorna lämnas vita.

Nolli-planen har kombinerats med bland annat empiriska observationer på plats på Stortorget. Mina egna uppfattningen om platsen har sedan jämförts och ibland verifierats mot andra studier som gjorts av torget. För att bryta ned det insamlade materialet i

överskådliga bitar har tematiska studier av platsen använts för att kunna analysera de olika faktorerna var för sig. Dessa faktorer har varit till exempel trafikstruktur, bebyggelsestruktur, grönstruktur, gång- och cykelmönster samt höjdvariationer.

För att skapa sig en bild av den historiska utvecklingen runt Stortorget har studier av äldre och nyare fotografier varit ett viktigt komplement till de jämförelser som utförts med äldre kartor över Trossö. Här har också det egna bildmaterialet och de egna erfarenheterna av platsen spelat in för att skapa en sammanhängande bild av Stortorget sammansättning idag.

Den övergripande analysmetoden som samlar de ovan nämnda sätten att bearbeta analys- och bakgrundsmaterialet har varit skissprocessen eller designprocessen. Det är på detta vis olika idéer och utgångspunkter har testats mot och med varandra för att slutligen utmytna i kandidatarbetets gestaltningsförslag.

---

²Uttrycket Nolliplan kommer av dess upphovsman, den italienske 1700-talsarkitekten Giombatista Nolli.

4.3 RESURSER

De resurser som utnyttjats under arbetet med kandidatarbetet är i första hand tryckt litteratur men även digitala dokument och kartor har använts i kombination med egna empiriska studier av platsen samt tidigare studier och diskussion med andra studenter.

Arbetsmaterialet från de egna studierna har bestått av skisser, anteckningar och fotografier från platsen.

4.4 GESTALTNINGSPRINCIPER

Gestaltningen av Stortorget utgår från ett antal principer som samtliga har sin grund i de teoretiska utgångspunkterna och har formats utifrån analysen av platsen. Dessa gestaltungsprinciper är följande:

- Renässansens formideal - Grundformen som utgångspunkt i sökandet efter den idealiska proportionen.
- Serial Vision - Skapa kvalitéer genom sekvenser av rum.
- Platsens slutenhet och form - skapandet av klart avgränsade och medvetet formade stadsrum.

- Genius Loci - Platsens ande, att ta till vara platsens historiska kvalitéer och uttryck..

5. PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR

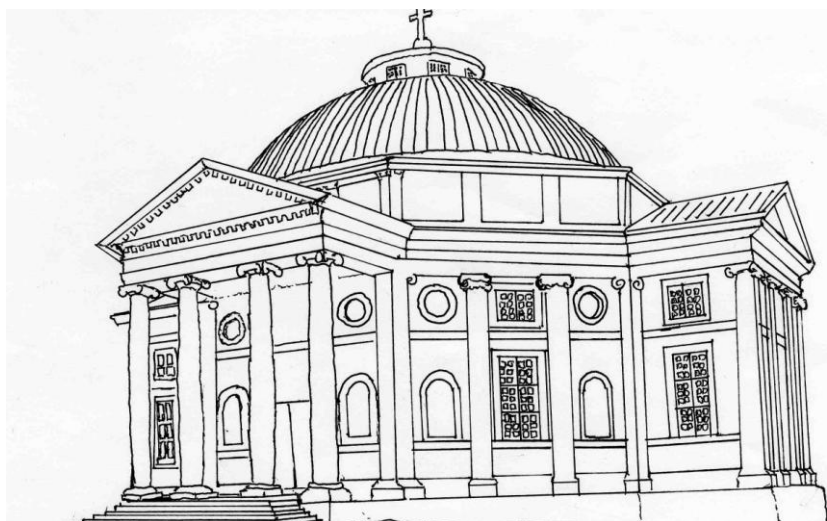
Vilka planmässiga förutsättningar stöter man på i en stad som Karlskrona där historien ständigt gör sig starkt påmind? Denna fråga bör läsaren ha i baktanke när han eller hon läser vidare i detta avsnitt. Detta är intimt kopplat till avsnittet om den historiska bakgrunden. År 1680 lade fortifikationskapten Carl Magnus Stuart fram det första förslaget till stadsplan för delar av Trossö, planen var utförd i tidens ideal som en rutnätsplan. Arkitekten Nicodemus Tessin d.ä. skulle sedan bistå genom att rita de offentliga byggnaderna som behövdes i den nya staden (Swahn, Bo, 1999, s.123). Det är mot denna bakgrund som UNESCO förde upp staden på sin världsarvslista 1988. (Se vidare under rubriken "historisk bakgrund") (Törnqvisit, 2007 s.68.)

Den första av de offentliga byggnaderna runt Stortorget är Fredrikskyrkan, ritad av Nicodemus Tessin d.y. Den är ett belysande exempel på den italienska inspirationen som Tessin plockade upp under sin vistelse i Rom är att planlösningen i kyrkan påminner mycket om jesuitkyrkan Il Gesu i Rom. (Swahn, Bo, s.134-135)

Bild 11. Fredrikskyrkans västra sida.

Den andra av Tessins offentliga byggnader är Tyska kyrkan, även kallad Heliga trafaldighetskyrkan och invigd 1709. Kyrkans ursprungliga utseende kröntes av en betydligt högre kupol än vad den har idag. Detta utseende är ännu ett exempel på Tessins italienska influenser från Rom. (Swahn, Bo, s.130-131)

BILD 12. Tyska kyrkan i Karlskrona.

Kvartersbebyggelsen på den östra sidan av torget härstammar främst från 1960- och 1970-talen medan på den södra sidan av torget ligger det före detta posthuset byggt 1942 i funktionalistisk stil. Idag inrymmer byggnaden Trossö vårdcentral och granne med vårdcentralen ligger vattenborgen från 1863 i nationalromantisk stil, (Swahn, Bo, s.133-142). I fonden mot amiralitetsparken står sedan Amiralitetsklockstapeln, ursprungligen uppförd i slutet av 1690-talet och som fick sitt nuvarande utseende 1865 (Berg, Ejnar, 2004, s.37).

Karlskrona stadsbibliotek finner vi också vid torget i dess sydvästra hörn alldeles bredvid Tyska Kyrkan. Biblioteket är ritat av Jan Wallinder i funktionalistisk stil och ligger insjunket i slänten åt väster. Norr om stadsbiblioteket på torgets västra sida ser vi rådhuset tillsammans med en del samtida träbebyggelse från 1790-talet. (Swahn, Bo, s.136-142)

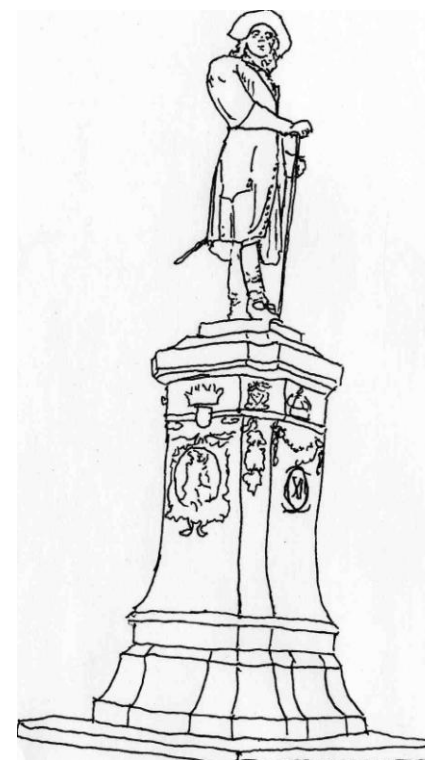

Bild 13. Rådhuset sett från Stortorget.

Fredrikskyrkan möter rådhuset i en så kallad "barockaxel", det vill säga att byggnaderna rättats in efter en tänkt axel genom landskapet (Se kartan på sid. 27 för exempel). Axeln i sig är något vriden jämfört med Alamedans sträckning, detta framgår tydligt i en kartbild över Stortorget.

På rådhusets norra sida ligger ännu en funktionalistisk byggnad, Konserthuset som uppfördes 1939 efter att kvarteret eldhärjats 1909 och förstörde den befintliga bebyggelsen. Tomten iordningställdes som park till stadens 250-årsjubileum 1930 innan det nya konserthuset uppfördes. (Swahn, Bo, s.139)

På Stortorget norra sida finner vi flera exempel på sekelskiftesbebyggelse, däribland restaurang Stadskällaren vid Klaiapedaplatsen som 1903 uppfördes av Karlskrona utskänkingsaktiebolag. På andra sidan Klaiapedaplatsen finns ytterligare ett exempel på sekelskiftesbebyggelse i nationalromantisk stil av A J Anderssons från 1913. Den norra sidan av Stortorget avslutas sedan med Stadshotellet, ett klassiskt verk i tre våningar av stockholmsarkitekterna Löfqvist och Paulsson. (Swahn, Bo, s.137-139)

Bild 14. Karl XI:s staty på Stortorget.

Den 5 april 1897 lades den första grundstenen till Karl XI:s staty mitt på torget i skärningspunkterna mellan stadens nord-sydliga och öst-västliga axlar. Invigningen kunde sedan ske den 4 oktober 1897 under närvaron av både Hans Majestät Kung Oscar II och upphovsmannen till statyn, skulptören professor John Börjesson. (Swahn, Bo, s.142)

Efter en historisk tillbakablick kan det vara intressant att veta vad och hur Stortorget används idag. En empirisk studie av Stortorget visar snabbt att det till största delen nyttjas som parkeringsplats, Gehl Architects pekar i skriften Strategi Karlskrona dessutom på att väganläggningarna har en tendens att vara överdimensionerade. En annan observation som kan göras på Stortorget är att där finns en avsaknad av kollektivtrafik, något som även Gehl Architects har pekat på i sin skrift. (Gehl Architects, s.8 och 22)

Av de funktionsdiagram som presenteras i Strategi Karlskrona framgår det tydligt att de primära platserna som människor uppehåller sig på ligger längs den norra sidan av Stortorget. (Gehl Architects, s.35) Till denna observation av Gehl Architects skulle jag vilja lägga mina egna erfarenheter och observationer av människors sätt att inta denna sida av torget. Fasaderna längs norrsidan vänder sig åt söder vilket ger ett naturligt gott mikroklimat men något som Gehl Architects inte tar upp i sin skrift är den östra sidan av torget dit flera restauranger mm. har valt att etablera sig och där människor tenderar att uppehålla sig i ungefär samma utsträckning.

Stortorget används idag olika mycket över året, flera festivaler och marknader tar plats på och runt torget på sommarhalvåret medan

platsen under vintertid är i det närmaste folktom. Viss torghandel förekommer på torgets östra sida framför Fredrikskyrkan stora delar av året med julmarknad som ett komplement under vinterhalvåret. Denna aktivitet kan dock inte mäta sig i omfattning med de arrangemang som tar plats under sommartid.

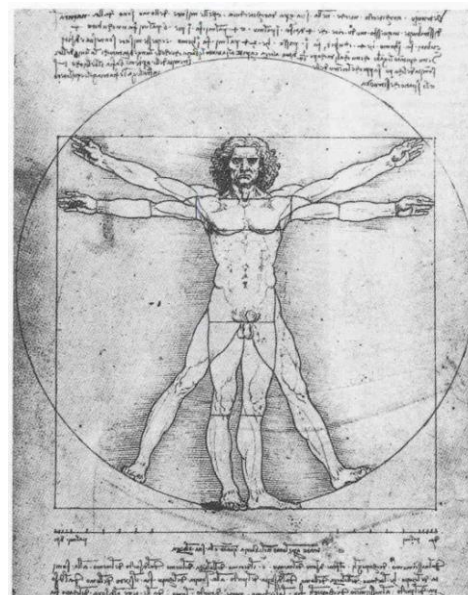
5.1 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I detta avsnitt presenteras de teorier och filosofier som har legat till grund för gestaltungsförslaget i detta kandidatarbete.

När det gäller att betrakta platsers funktioner och deras utveckling skriver Louise Nyström³ I boken *Arkitektur för livet* (2006) om Genius Loci, vilket betyder platsens ande eller mer förtydligat platsens identitet. Nyström lyfter fram vikten av samspelet mellan den enskilda byggnaden och dess omgivning, vidare menar Nyström att platsens ande inte bara står i relation till den specifika platsens historia och naturgeografiska förutsättningar utan också smittar av sig på de människor som bor och arbetar där. Nyström menar också att den har en existentiell betydelse för den enskilda människan och pekar på vikten av platsens kontext för att denna identitet skall uppstå. Nyström tar modernismens okänsliga intrång i denna kontext som ett avskräckande exempel där människor blev upprörda och som motreaktion sökte man sig i slutet av 1900-talet tillbaka till hembygdens kulturarv och dess identitet (Nyström, Louise, 2006, s.100-102).

---

³ Louise Nyström, adjungerad professor vid Blekinge Tekniska Högskola.

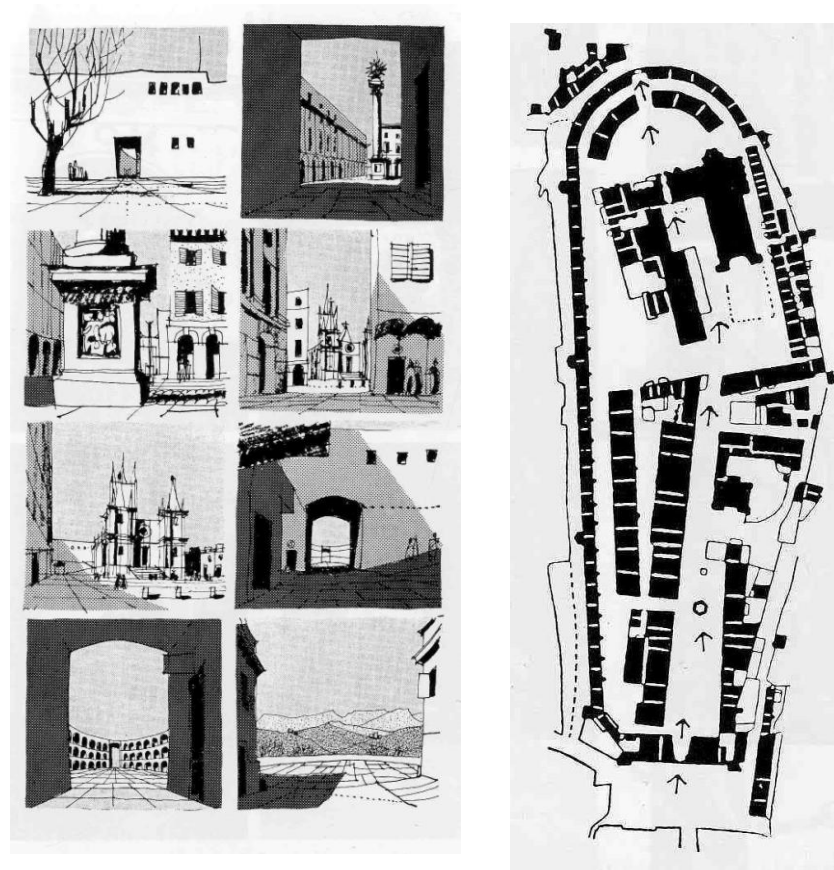

Bild 15. Vitruvianske mannen, teckning av Leonardo da Vinci efter Vitruvius.

Nyströms syn på relationen mellan individen och dennes omgivning som ett identitetsskapande samspel har jag försökt komplettera med andra synsätt och ideal med ett individnära perspektiv för att få en mer sammanhängande bild av hur människan och stadens form samspelar. Här utgör renässansidealet den sammanfogande grundstommen i gestaltungsförslaget för Stortorget. Renässansen ideal om den idealiska proportionen innebär ett ständigt spel med grundformer, antingen det gäller en fasad eller en plan så är dessa former ständigt närvarande. Vitruvius gjorde observationer av

människans fysiska förhållande till sin omgivning och genom renässansens medvetandegörande av individen växte tanken om den idealiska proportionen⁴ fram. Ett exempel på detta är Leonardo da Vincis teckning av människokroppens idealiska proportioner efter Vitruvius⁵. (Toman, Ulf, 2007 s.9-16)

Angående människans perception av sin omgivning så har Gordon Cullen myntat ett ofta citerat begrepp nämligen "Serial vision". Detta begrepp är egentligen en teori som i korthet går ut på att dela in stadsrummet i överblickbara segment medan man som fotgängare färdas genom dessa segment. Denna sekvens kan enligt Cullen förstärkas genom att ge de olika segmenten eller rummen olika egenskaper som öppenhet, slutenhet eller genom att tillföra stora kontraster dem mellan. Härigenom uppnås en variation och överraskning för individen och enligt Cullen ger detta en mer stimulerande upplevelse av staden (Cullen, Gordon, 2006, s.17).

Bild 16. Gordon Cullens illustrationer av begreppet serial vision med tillhörande svartplan av medeltida stadskärna.(Ur The Concise Townscape).

⁴ Idealiska proportionen, även kallad "Gyllene snittet", den gudomliga formen eller den perfekta formen.

⁵ Vitruvius, Romersk arkitekt.

Cullen skriver också i sin bok *The concise townscape* om varför människor väljer att ta vissa platser i anspråk, han menar att anledningen till att vi tar platsen i anspråk är för att den besitter egenskaper som tilltalar oss. (Cullen, Gordon, 2006, s.23) Här är värt att belysa en koppling mellan Renässansidealets syn på den byggda miljön och Cullens konstaterande om hur människor har en tendens att använda den:

Den arkitektoniska geometrin är förenlig med den kejsrerliga palatsfasadens ursprung i republikens teaterns scaena⁶: den fyller funktionen att rama in figurerna i ett drama.

(Toman, Ulf, 2007 s.16)

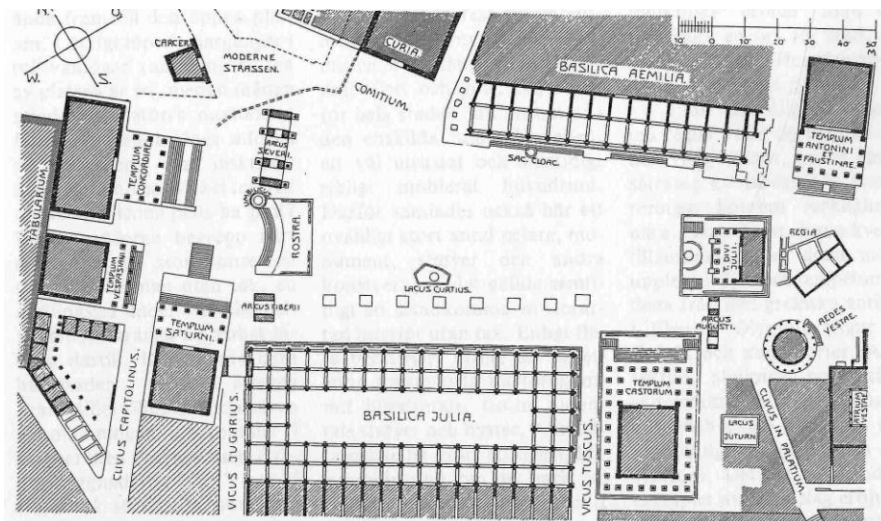

Bild 17. Att hålla mitten fri, plan över Forum Romanum.

⁶ Scaena, skådeplats, plats för exponering eller allmän plats.

Detta innebär att staden är scenen som bildar ramen för vårt agerande och sätter gränser samtidigt som den kan ge möjligheter för oss att improvisera våra föreställningar. Angående stadsrummets form och storlek skriver Camillo Sitte i sin bok *Stadsbyggnad* (Översättning 1982) om ett antal förhållningssätt till ordnandet av stadens rum. Sitte lägger sitt fokus på torgets uppordnande och lägger fram ett antal principer eller tillvägagångssätt för hur man skapar goda torg och dessa är:

I. Att hålla mitten fri

Sitte menar att livet i staden till stora delar levs i kanten av det stora rummet, verksamheterna tar sin plats i pelargångarna eller nära en vägg. Mitten skall alltså hållas fri för att människan fritt skall kunna passera rakt över det stora rummet utan visuella eller fysiska hinder, därför menar Sitte att till exempel monument och brunnar skall placeras något mot ena sidan av torgrummet. (Sitte, 1982, s.27-35)

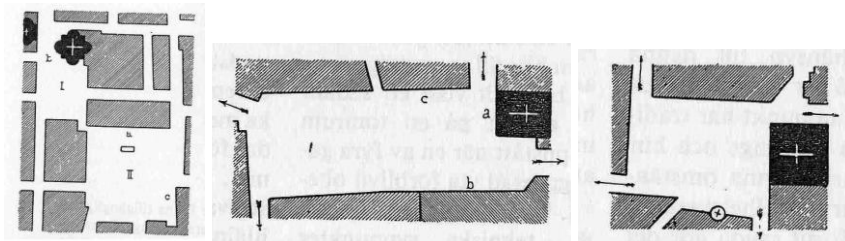

Bild 18, 19, 20. Tre exempel på slutna platser av Camillo Sitte där alla sluts på något olika vis. (*The concise townscape*).

II. Platsens slutenhet

Med platsens slutenhet menar Sitte i vilken grad stadsrummet öppnar sig mot andra platser och sin övriga omgivning, han använder antalet gator som mynnar mot torgrummet som ett instrument att mäta denna slutenhet. Dessutom pekar Sitte på vikten av hur dessa gator mynnar ut mot torget och han hävdar att betraktaren av rummet aldrig riktigt bör se slutet av en gata från sin plats på torget. Detta för att det hela tiden skall finnas en fond som ger det visuella intrycket av att torget är slutet. (Sitte, Camillo, 1982, s.36-41)

III. Platsens storlek och form

När man betraktar förhållandet mellan den öppna platsens form och huvudbyggnadernas placering runt denna uppstår enligt Citte en djup- och breddproportion hos platsen. Denna proportion är beroende av vart betraktaren befinner sig och därför kan också en plats skifta i karaktär beroende på betraktarens förflyttning över platsen. Dominerande byggnader som till exempel en kyrka eller ett rådhus bör därför placeras så att dess fasad dominerar den sida där de är placerade. Detta innebär att en smal kyrka med fördel kan placeras vid kortändan i ett långsmalt torgrum medan ett rådhus med bredare fasad lämpar sig bättre längs breddsidan av samma torgrum. (Sitte, Camillo, 1982, s.42-48)

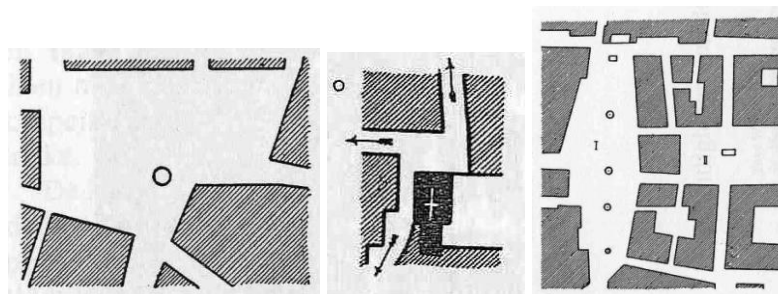

Bild 21, 22, 23. Illustrationer ur boken *The concise townscape* av platsens relation till sin storlek och form.

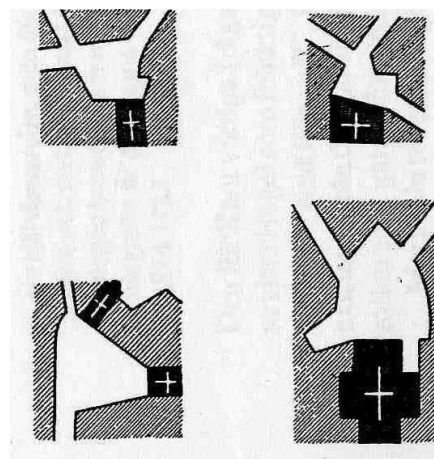

Bild 24.(samtliga) Några illustrationer av hur platsens identitet förändras beroende på hur kyrkan eller kyrkorna placeras i förhållande till rummet, samt hur platsens storlek och form påverkar upplevelsen av kyrkorna. (*The concise townscape*)

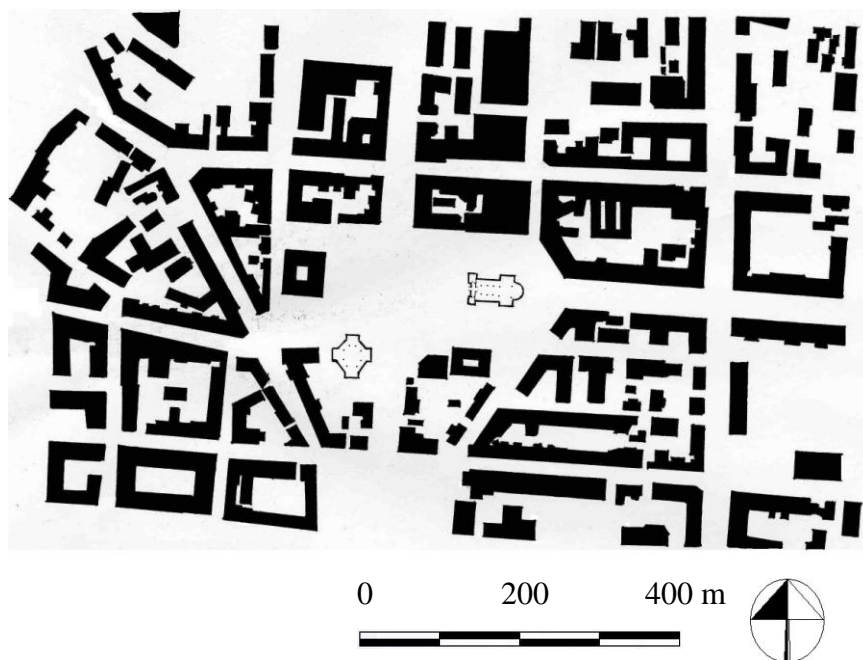
Under denna rubrik borde även något nämnas om belysningen av stadens rum.

5.2 Belysning

Belysning kan i sig vara både till praktisk nytta och fylla en estetisk funktion. Flera städer runt om i Europa har valt att använda ljus som i sina strategier för att förnya aktuella stadsmiljöer, genom att använda belysning på olika sätt kan man till exempel underlätta människors orientering, man kan ta till vara på platsens identitet och däri även göra den mer tillgänglig. En inte oviktig funktion för ljussättningar i offentliga miljöer är att skapa atmosfär och bidra till en ökad säkerhet. En princip för att ordna ljuset i staden utgår från sex stycken element; stråk, knutpunkter, ytor gränser, landmärken och fonder. Dessa balanseras mot och med varandra för att skapa en estetiskt tilltalande och praktiskt fungerande ljussättning. (Sveriges kommuner och landsting, 2005, s.3-12)

6. ANALYS

I detta avsnitt presenteras den analys som ligger till grund för kandidatarbetets gestaltungsförslag, detta görs dels genom en tematisk presentation.

Karta 25. Nolliplan över Stortorget med närmaste omgivning.

6.1 BEBYGGELSESTRUKTUR

Av Nolliplanen kan man utläsa att den bebyggelsestruktur som idag finns runt Stortorget kan sägas vara av två slag. Den första är en mer sluten kvartersstadsbebyggelse på den norra samt östra och västra sidan om torget. På den södra sidan finner vi den andra bebyggelsestrukturen som en något mer uppsprucken karaktär med en lägre bebyggelse än på de övriga sidorna om torget. Vi kan också utläsa av planen att byggnadernas volymer ter sig olika med mer massiva, sammanhängande byggnader på den norra sidan och mindre volymer på den södra sidan.

Från denna utgångspunkt konstaterar jag att Stortorget inte till fullo följer varken renässansidealets sätt att se på stadsrummets utformning eller för den delen Camillo Sittes principer om hur entrén till ett torg bör vara utförd. Inte heller mitten hålls fri då Karl XI:s staty står placerad mitt i de korsande barockaxlarna på torget. Samtidigt kan också sägas att strukturen på bebyggelsen ändå delvis kan inbjuda till visuella kvalitéer som Gordon Cullens "Serial vision".

6.2 TRAFIKSTRUKTUR

Nolliplanen ger inte bara en god bild över bebyggelsens karaktär utan även över vägnätets, vad gäller de offentliga ytorna så framträder de tillsammans med trafiknätet tydligt. I detta fall har nolliplanen inverterats och vägnätet gjorts svart för att tydligare lyfta fram dess struktur.

6.2.1 Biltrafik

I dagsläget finns det gott om plats för biltrafik på och runt Stortorget. Denna trafik blandas med den cykel- och gångtrafik som väljer att ta sin väg över Stortorget. När det finns gott om plats för motordriven trafik i den mest centrala delen av en stad kan man undra varför inte kollektivtrafikstråken fått en större utsträckning då den centrala delen av en stad är viktig för väldigt många att kunna ta sig till och ifrån. Bakom denna observation ligger också tanken på kravet om tillgänglighet, vilket återfinns som ett politiskt krav i stadsbyggandet och inte minst är en demokratisk fråga.

De empiriska studierna av platsen har visat att personbilen sätts i första rummet då den tillåts dominera torgrummet genom en väl tilltagen parkeringsplats. Hastighetsbegränsningarna är generellt

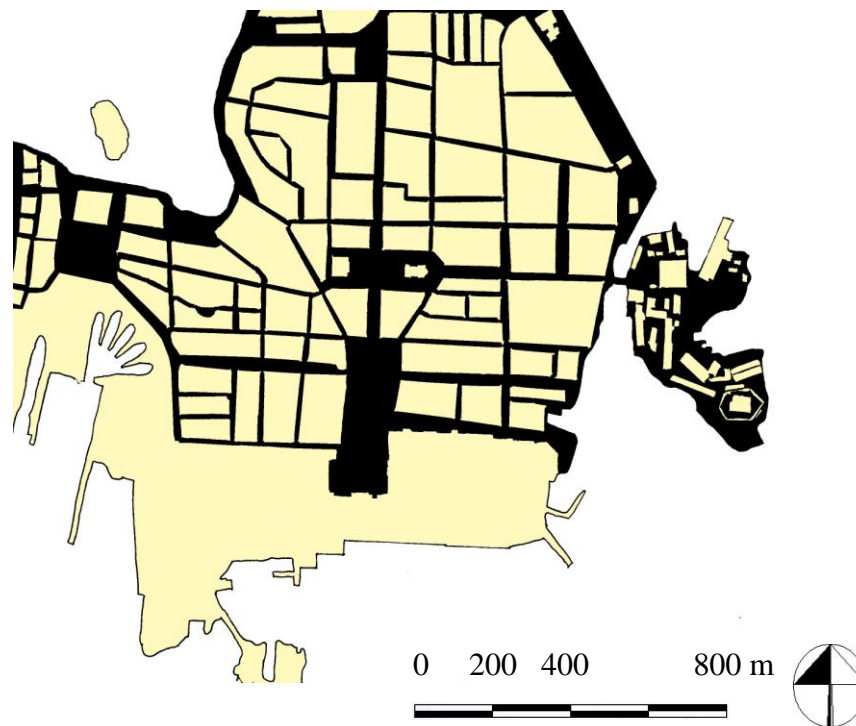
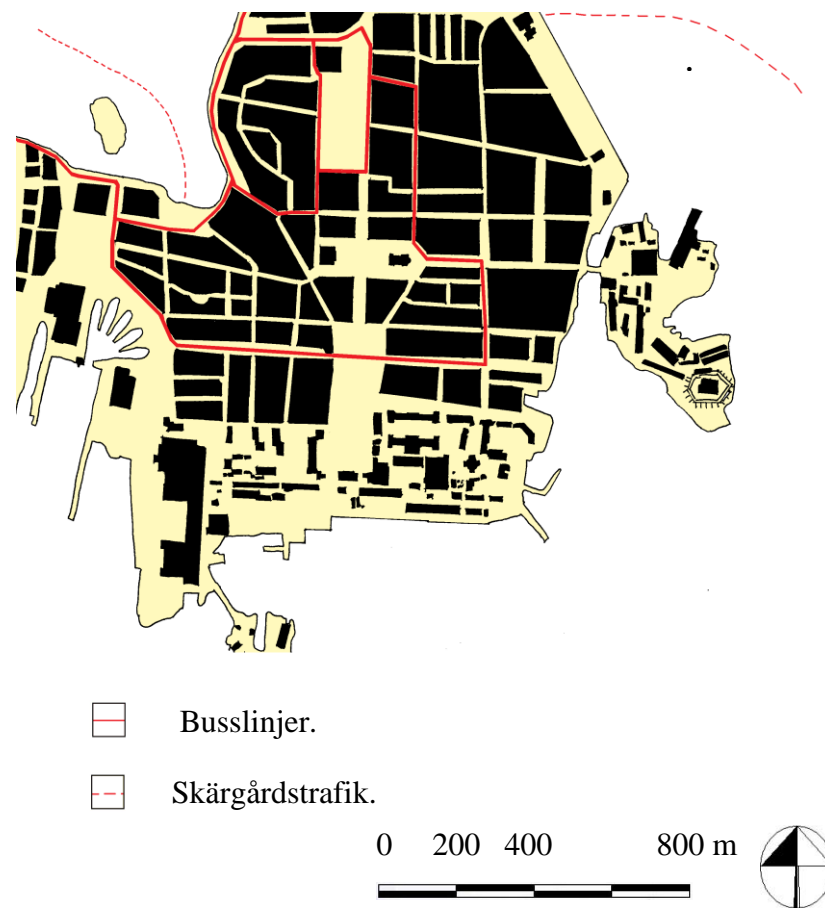

Bild 26. Karta med det övergripande trafiknätet svartmarkerat.

högt satta till femtio kilometer i timmen och på enstaka ställen finns rekommendationer om trettio kilometer i timmen. Vägarna inbjuder genom sin bredd och därmed avstånd till andra trafikanter till en hög hastighet. En hastighetshämmande effekt uppnås dock av torgets kullersten som gör det obekvämt för bilisten att färdas för ort. Praktisk erfarenhet från författaren har dock visat att detta inte alltid är tillräckligt för ett trafiksäkert beteende.

Bild 27. Karta över Trossö med gång och cykelstruktur.

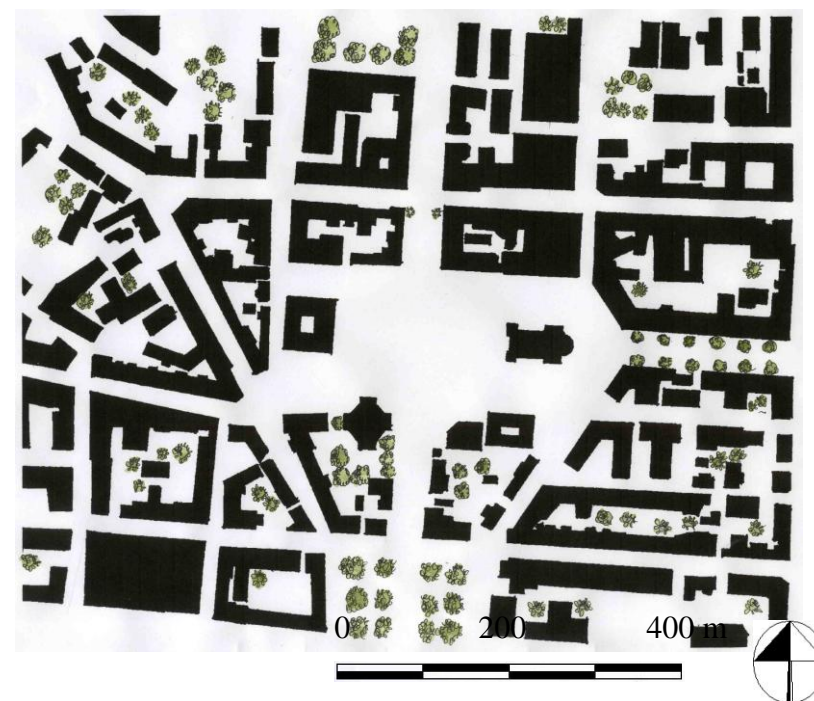
Bild 28. Trossö med busslinjernas sträckning.

6.2.2 Gång och cykeltrafik

Det första man kan konstatera när man ser Trossös storlek är att ön verkar väl lämpad för cyklisten då avstånden från den ena sidan till den andra väl ligger inom lämpliga cykelavstånd. Från Stortorget är det ca 500 meter till de olika stränderna runt om ön utom i väster då avståndet ut mot Saltö är något längre, cirka 2000 meter.

6.3 GRÖNSTRUKTUR

Grönskan på Stortorget är begränsad till några enstaka gräsytor och träd. Däremot fylls kvarterens innergårdar ofta med grönska och på den södra sidan om torget tränger den tydligt fram från Amiralitetsparken. Tillsammans med den mer uppbrutna bebyggelsestrukturen på den södra sidan om torget bildar grönskan här en lummig och småstadslik karaktär. Om man jämför äldre fotografier av den södra delen av Stortorget konstaterar jag att den inte har förändrats nämnvärt de senaste hundra åren, detta kan man också empiriskt konstatera då grönskan på denna sida är välväxt.

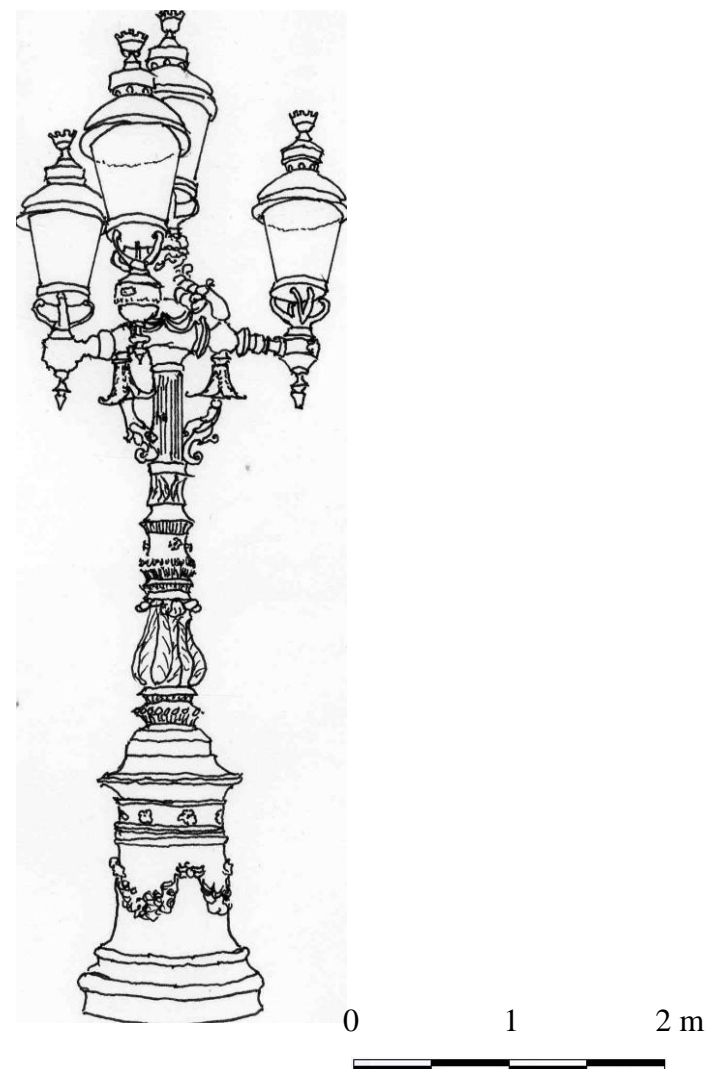

Bild 29. Karta med övergripande grönstruktur.

6.4 BELYSNING

Vid en studie av underlagsmaterialets bilder och vid jämförelser med de empiriska studierna av platsen har jag kommit fram till att belysningen troligtvis alltid varit sparsmakad. Den har i grunden utgjorts av de kandelaberliknande lyktorna från sent 1800-tal som idag omger Karl XI:s staty. Därtill kan vi lägga fasadbelysningar av Rådhuset och Fredrikskyrkan, den första i ett vitt ljus och den senare i en mer gulaktig belysning.

Det finns en allmänt vedertagen inställning att ett vitt ljus gärna gör en fasad mer "spöklig" och därmed mer ogästvänlig än en fasad som man belyser med ett "varmare" ljus som till exempel ett gult ljus. Detta vita ljus kommer också igen i gatubelysningen som är utformad mer eller mindre helt för biltrafikanternas behov. Den övriga belysning man kan hitta runt Stortorget kommer främst från restaurangverksamheternas lokaler, i andra fall visar de empiriska erfarenheterna av platsen att belysningen ifrån bostäder och verksamheter mer sporadisk.

Bild 30. Belysningen som omger Karl XI:s staty utgörs av fyra armaturer i gjutjärn från sent 1800-tal.

6.5 DISKUSSION OCH SLUTSATS

Stortorget är idag en bilarnas plats och människorna ockuperar bara de platser som är anses tillräckligt bra för att kompensera bilens närvaro. Den södra sidan av torget utgör på något vis en "felande länk" i sitt sammanhang med övriga torget och har drabbats av flera samspelande faktorer som bidragit till den sidans låga popularitet. En sammanvägd bedömning från författarens sida säger att för att lyfta hela Stortorgets attraktionsnivå måste krafttagen sättas in på just den sidan.

Att utnyttja vissa teorier fullt ut har visat sig vara svårare än förväntat när de skulle konkretiseras på Stortorget som har en så dominant kvartersstruktur. Den ständigt närvarande historien kan vara Karlskrona både till last och lisa beroende på sammanhanget. Å ena sidan utgör det en begränsning samtidigt som det är något unikt och för väldigt många värt att ta till vara på. Frågan är hur pass mycket staden ska anpassa sina projekt till platsens rådande karaktär eller inte. En viss risk för vanvård av kulturarvet uppstår ju automatiskt så fort någonting skall byggas överhuvud taget i Karlskrona. Därför är en slutsats att när man skall bygga nytt så kräver detta en hög grad av beslutsamhet och konsekvens rakt

genom hela gestaltningen av ny bebyggelse i staden. Det går helt enkelt inte att göra något "halvdant" eller halvhjärtat.

7. RESULTAT

I detta avsnitt presenteras resultatet av de analyser som utförts i kandidatarbetet, här besvaras också de frågeställningar som tidigare presenterats under rubriken frågeställningar. För en mer detaljerad beskrivning av åtgärderna under respektive fråga hänvisar jag läsaren till rubriken planförslag.

- Hur kan det historiska arvet tas tillvara i det nya gestaltungsförslaget?
- Hur kan man göra Stortorget till en attraktivare plats för fotgängare och cyklister?
- Vad kan man göra för att ge Stortorget en tydligare inramning som ett rum i staden?
- Vilka möjligheter finns det att göra plats för en blandning av verksamheter?

I. Hur kan det historiska arvet inarbetas i det nya gestaltungsförslaget?

Det historiska arvet gör sig väl påmint i det nya gestaltungsförslaget på flera sätt, både vad avser planmässiga åtgärder som i fasad och

materialval. Genom att använda en italiensktinspirerad renässans estetik på de föreslagna nybyggnationerna återkopplar man till den tolkning som gjordes av samma stilideal på 1600-talet. Den föreslagna nya bebyggelsen följer också i stort den ursprungliga renässansplanen men går i ett fall ett steg längre än så. Genom att sluta Stortorget västra sida med en byggnad i två och ett halvt plan bidrar man till att fullfölja renässansidealets slutna torgrum samtidigt som ett nytt litet torg framträder på den västra sidan mot Stadsbiblioteket.

II. Hur kan man göra Stortorget till en attraktivare plats för fotgängare och cyklister?

Den första åtgärden som vidtas i gestaltungsförslaget är en reducering och omorganisering av parkeringsplatserna på Stortorget. En andra åtgärd är att ändra markbeläggningen på strategiska platser från den råa kullerstensbeläggningen till en slätare utformning, lämpligare att cykla, gå eller köra barnvagn eller rullstol på.

För att få fotgängaren att vilja stanna och kanske uppehålla sig på Stortorget ger gestaltungsförslaget möjligheter till fler butiker runt

flera sidor om torget. Detta utförs i kombination med ett ökat antal sittplatser med varierande egenskaper för att passa flera sorters människor. Dessa finns också spridda runt torget för att kunna erbjuda varierande mikroklimat.

III. Vad kan man med göra för att ge Stortorget en tydligare inramning som ett rum i staden?

Som tidigare nämnts placeras en byggnad på Stortorget västra sida för att skapa en tydligare fond och ett för ögat mer lättläst hörn. I det nordvästra hörnet binds konserthuset samman med rådhuset genom med en pelargång som visuellt flyttar fram fonden i liv med Rådhusets fasad. I Stortorget sydöstra hörn placeras en större byggnad i tre till fyra plan för att först och främst balansera intrycket från Fredrikskyrkan, Rådhuset och Tyska kyrkan. Vidare sluts torgets kanter med en krans av lövträd som smälter samman med Alamedans traditionella allé och Amiralitetsparkens grönska som strävar upp mot torget. Det gröna letar sig även in på Klaiapedaplatsen och sträcker sig på så vis efter en koppling mot Hoglandspark. En stensockel höjs dessutom upp runt Fredrikskyrkan så att ett nytt plan bildas i höjd mer kyrkans nuvarande sockel. På denna platta anläggs sedan en klosterträdgård. Slutligen placeras en

"Arc de triumph" - triumfbåge på Stortorget södra sida för att sluta fonden i den splittrade bebyggelsen och rama in perspektivet mot Amiralitetsparken och Klockstapeln. Visuellt balanseras volymen gentemot Tyska kyrkan och bildar en övergång till den nya bebyggelsen vid platsen för Trossö vårdcentral i Stortorget sydöstra hörn.

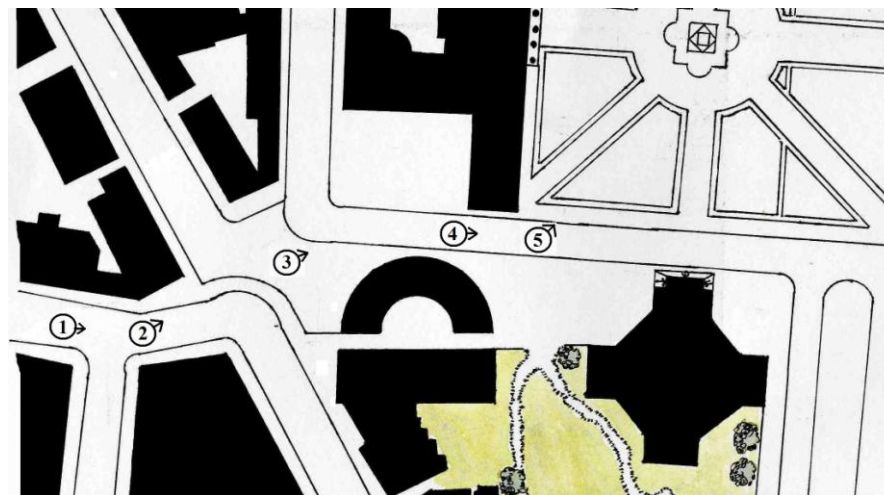
IV. Vilka möjligheter finns det att göra plats för en blandning av verksamheter?

Som tidigare framkommit så utgörs dessa möjligheter på främst två platser, den första är det sydöstra hörnet av Stortorget och den andra är det sydvästra hörnet. På den sydöstra sidan ger gestaltungsförslaget möjlighet för en större byggnadsvolym i tre till fyra våningar med plats för kontor, handel och bostäder. På den västra sidan om torget placeras en mindre byggnad i två och ett halvt plan med plats för främst verksamheter som restauranger och småbutiker med möjlighet till bostäder ovanpå.

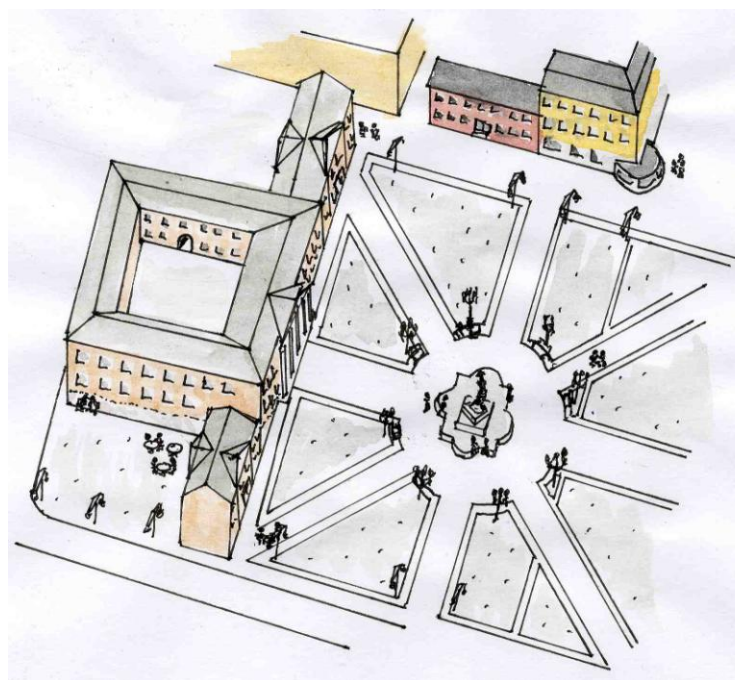
7.1 BEBYGGELSESTRUKTUR

Till den befintliga bebyggelsestrukturen föreslås ett antal nybyggnationer i syfte att sluta torgrummet i högre grad och samtidigt öppna för möjligheter att tillföra torget nya funktioner. Nybyggnadsförslagen är placerade på den västra och den södra sidan av torget då de tidigare i arbetet identifierats som platser med behov av nya funktioner.

I. Rådhuset på torgets västra sida förses med två nya flyglar i en klassisk stil med inslag av modernare arkitektur, samtidigt ändras rådhuset funktion till stadshus då Karlskrona saknar ett sådant. Placeringen vid torget säkrar de demokratiska aspekterna om tillgänglighet och närhet till folkvalda makthavare. Samtidigt flyttas statyn av Karl XI närmare det nya stadshuset som en signal på maktens betydelse och statyn får en vidgad stensockel med sittmöjlighet. Respektavståndet till konungen upprätthålls genom att flera trappsteg skiljer sittplatsen från kolonnen som bär upp statyn.

Bild 31. Exempel på nyskapad serial vision.

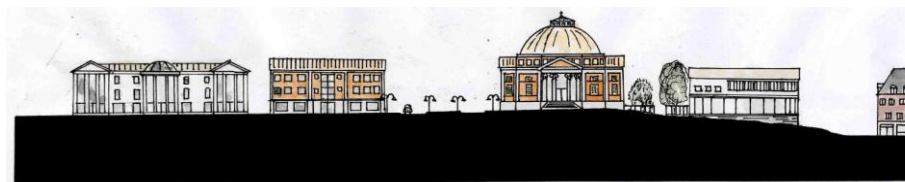
Bild 32. Karl XI på ny sockel med plats för sittplatser.

II. Stadsbiblioteket får ett nytillskott i form av en läsesal i form av en inglasad pelargång som samtidigt bildar en väderskyddad innergård på bibliotekets norra sida. Läsesalen är förbunden med huvudbyggnaden genom vidgade utrymmen under mark förutom möjligheten att nå byggnaden från utsidan. Läsesalen samverkar visuellt med rådhusets tillbyggnad genom att rama in Fredrikskyrkan för en betraktare som närmar sig torget från väster och skapar ett stegvis avslöjande av vad som finns där bakom - s.k. serial vision.

III. Vattenborgen på torgets södra sida rivs tillsammans med Trossö vårdcentral och ersätts med två byggnadsvolymer i en italienskinspirerad arkitektur. Vattenborgen ersätts då den inte artikulerar hörnet mitt emot Tyska kyrkan. För att skapa ett mer slutet torgrum krävs därför en mer framskjuten fasad och dessutom en högre fasad, därför föreslås en byggnadsvolymer om tre våningar på denna hörntomt. För att skapa ett slutet helhetsintryck längs Stortorgetets södra sida kompletteras därför denna byggnad med den andra byggnadsvolymer som även den omfattar tre våningar. De båda nytillskotten är tänkta att inrymma så väl bostäder som handelsverksamhet där handeln placeras i bottenvåningarna.

Bild 33. Perspektiv mot väst från torgets sydvästra hörn med bland annat Stadsbiblioteket och den nya läsesalen.

Bild 34. Sektion A - A med fasaderna från stadsbibliotek, Tyska Kyrkan samt den föreslagna nya bebyggelsen.

0   50   100m

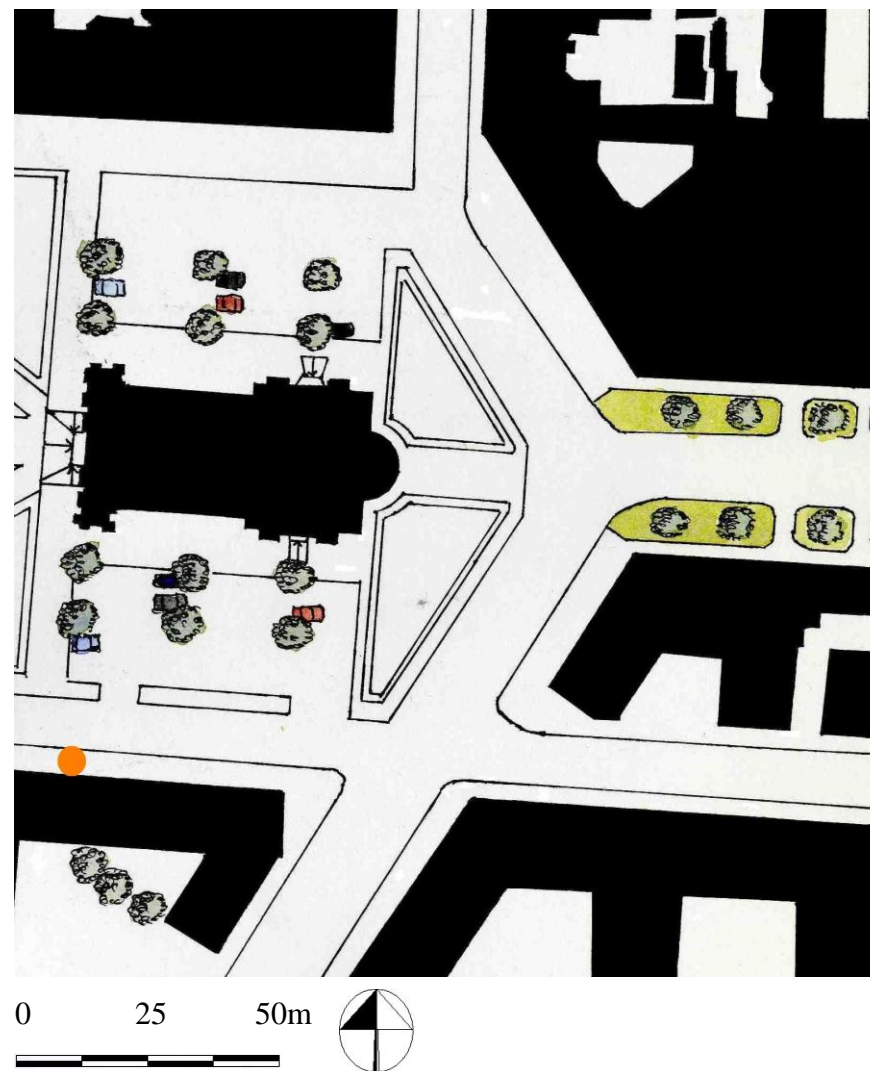
7.2 TRAFIKSTRUKTUR

För att ordna trafiksituationen på Stortorget föreslås följande åtgärder;

I. Parkeringsytorna omdisponeras och placeras på den norra respektive södra sidan om Fredrikskyrkan, detta för att få bort det stora antalet bilrörelser över torget och ge fotgängaren företräde. Samtidigt minskas antalet parkeringsplatser till cirka två tredjedelar av det ursprungliga antalet och möjligheterna att passera Stortorget med personbil begränsas till den sydöstra och östra sidan.

II. För att förbättra tillgängligheten till Stortorget med kollektiva färdmedel öppnas en gata för linjetrafik som passerar rådhuset och stadsbiblioteket längs torgets sydvästra sida. Längs den södra sidan av torget placeras också en ny hållplats där linjestreckningen ansluter till det befintliga linjenätet.

III. En ny markbeläggning tillförs torgytan i form av ett renässansmönster som tar upp axlarna från kyrkornas orientering och som sammanstrålar på punkten för Karl XI staty. Beläggningen utgörs av slipade stenplattor i kombination med den befintliga

Bild 35. Detalj som visar de bredare trottoarerna, avsmalnade gatorna samt en ungefärlig plats för föreslagen busshållplats (markerad med orange punkt).

gatstenen för att skapa detta strikta renässansmönster där olika grundformer möts, bryts och kombineras med varandra. Plattorna är tänkta att underlätta för fotgängare och cyklister att på ett bekvämt sätt kunna korsa den stora torgytan.

IV. Vägarna på Stortorgetts östra och södra sida smalnas av för att inte inbjuda till lika höga hastigheter som idag. Samtidigt breddas trottoarerna vilket i vissa fall blir upp till den dubbla bredden mot nuvarande utformning. Detta för att ge gångtrafikanten större möjligheter på denna sida som annars domineras av bilarnas rörelser.

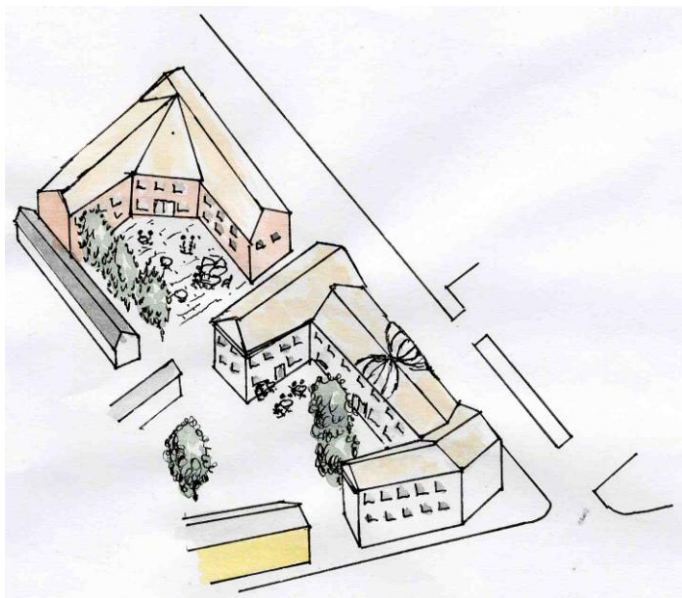
7.3 GRÖNSTRUKTUR

Efter analysen av grönstrukturen runt Stortorget framkom det att den till stor del bestod av gröna innergårdar och reglerade parker. För att lyfta in det gröna och samtidigt knyta an till denna äldre struktur föreslås i gestaltningsförslaget följande åtgärder:

I. Att parkeringarna på ömse sidor av Fredrikskyrkan förses med dubbla trädrader vilka placeras parallellt med kyrkan. På detta vis upprätthålls det strikta intrycket i renässansgestaltningen samtidigt som torget tillförs ett mer organiskt och levande element. Som ytterligare fördel skyls parkeringen och bilarna får inte bara skugga utan de blir dessutom inte lika framträdande i stadsbilden. En avslutande effekt av denna åtgärd är att torgrummet framför Fredrikskyrkan respektive bakom får klarare inramningar, det uppstår flera rum med ett genomsläppligt membran emellan. Dessa båda rum får dessutom lite olika karaktär vilket bättrar på den visuella variationsrikedomen och ger en antydning till serial vision.

II. Fler träd placeras på den södra sidan av Tyska kyrkan för att rama in platsen och möta den föreslagna fasaden till byggnaden som ersätter vattenborgen. Genom denna inramning skapas även en grön oas på kyrkans södra sida.

III. Nybebyggelsen som föreslås i gestaltungsförslaget förses med gröna baksidor för att knyta an till den befintliga strukturen i kvarteren runt om Stortorget och samtidigt skapa ett förbättrat mikroklimat. Dessa nyvunna fördelar kan sedan nyttjas av både verksamheter och boende i de nya byggnaderna.

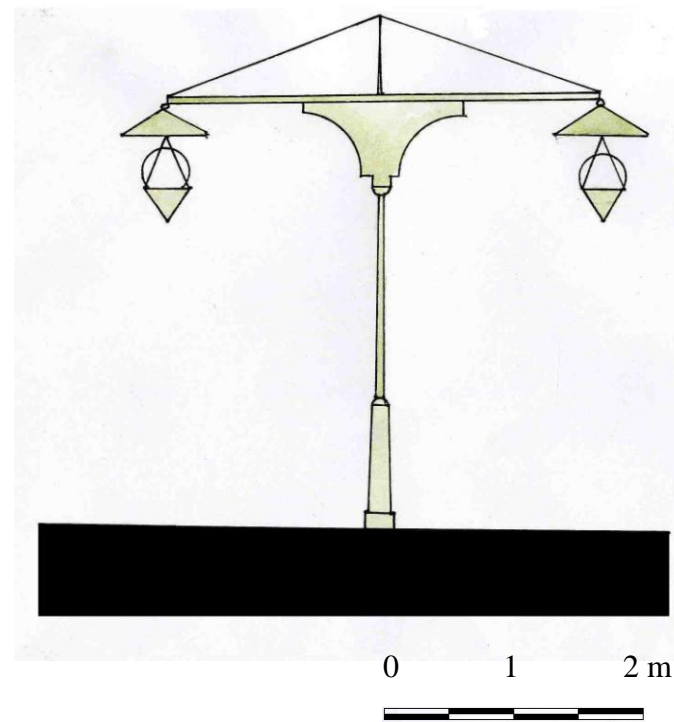

Bild 36. Axonometri från gröna baksidor på torgets södra sida.

7.4 BELYSNING

I detta avsnitt presenteras de åtgärder som är knutna till belysningen runt Stortorget. Dessa åtgärder är följande;

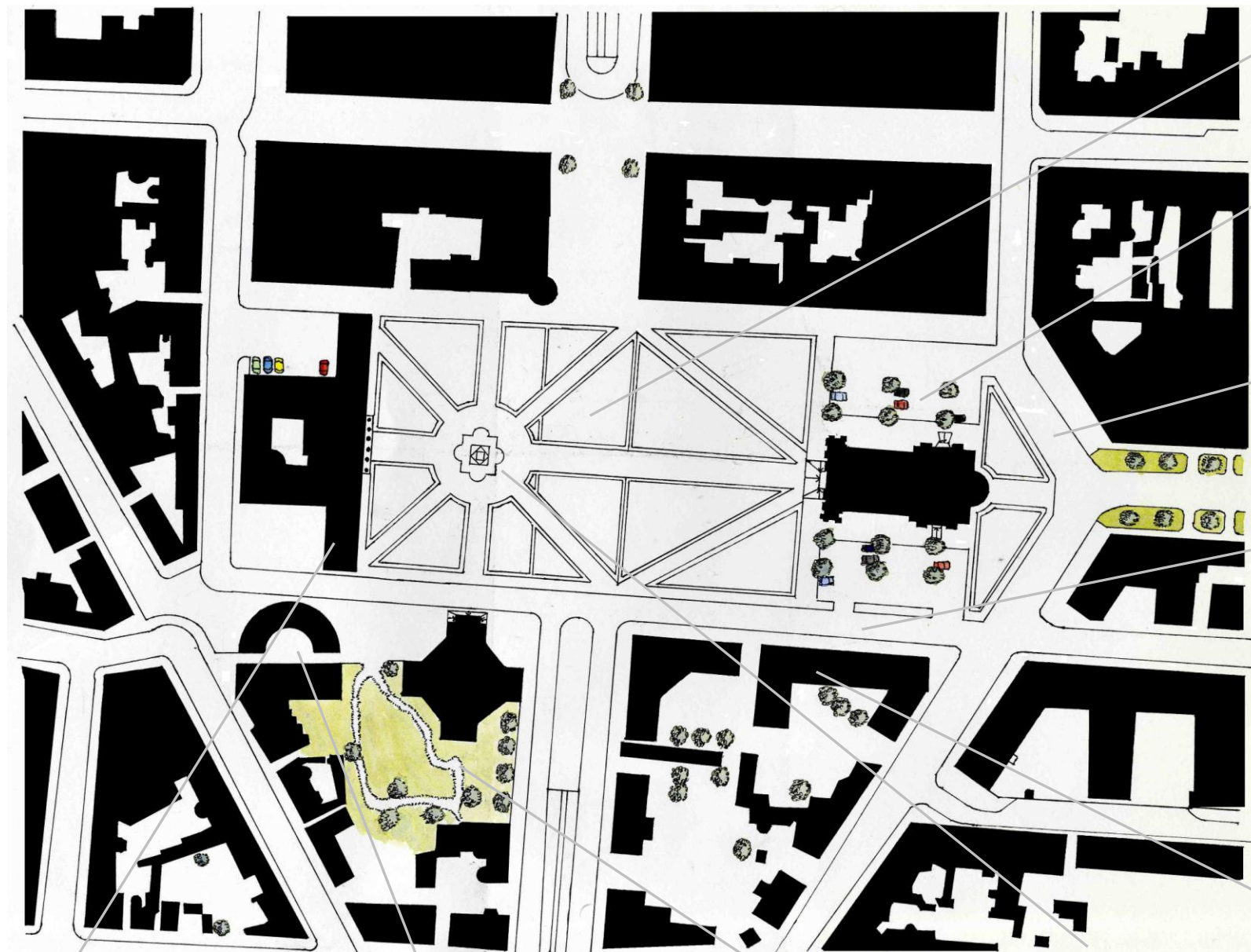
I. Runt Stortorget placeras nya belysningsarmaturer för att bejaka en mer mänsklig skala och fördela ljuset på flera små punkter likt ett pärlband istället för som i dagsläget genom få och höga belysningsmaster.

Bild 37. Förslag till ny armatur för belysning.

II. Fredrikskrykan tillsammans med Tyska kyrkan och rådhuset (i gestaltungsförslaget det nya stadshuset) förses med fasadbelysningar i varma färger för att ge ett välkomnande och tryggt intryck kvällen och nattetid. Belysningen skall vara justerbar så att färg och intensitet kan regleras över året och efter behov, en färg och intensitet för exempelvis festivalen och en annan för julmarknaden etc.

III. Belysningen av Karl XI staty utgörs även i fortsättningen av de befintliga armaturer som omger statyn (se illustrationen på sida 30).

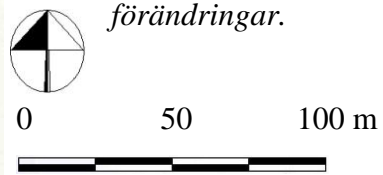
Beläggning av slät, polerad natursten.

Omgestaltad parkeringsyta med skuggande och skylande träd i dubbla rader.

Avsmalnade gator och breddade trottoarer samt något vidgad grönyta.

Föreslagen ny bussgata med busshållplats.

Bild 38. Plankarta över Stortorget med föreslagna förändringar.

Nya flygelbyggnader till nuvarande Rådhuset, detta ändrar samtidigt användning till Stadshus.

Ny läsesal till stadsbiblioteket.

En tätare och tydligare omslutning av kyrkogården.

Statyn av Karl XI flyttas närmare nuvarande Rådhuset samt får ett tillskott till sin sockel.

Nya byggnadsvolymer om tre våningar med gröna baksidor åt söder.

8. UTVÄRDERING

I detta avsnitt presenteras en utvärdering av kandidatarbetet genom att studera hur väl det uppfyllt sitt huvudsyfte samt delsyften, avsnittet avslutas med några reflektioner och kommentarer angående fortsatta studier av Stortorget och av vad som sagts i detta kandidatarbete.

8.1 MÅLUPPFYLLELSE

Huvudsyftet med detta kandidatarbete var att:

" Ge ett gestaltungsförslag för Stortorget i Karlskrona utifrån platsens roll som offentligt rum i staden."

Kandidatarbetet tar upp fyra studieområden, bebyggelsestruktur, trafikstruktur, grönstruktur och belysning och ger konkreta förslag på hur dessa aspekter av Stortorget skulle kunna omgestaltas. I detta hänseende kan man säga att kandidatarbetet uppfyllt sitt huvudsyfte. Den andra sidan av huvudsyftet är utgångspunkten i dess roll som offentligt rum i staden. Ur denna synvinkel tar arbetet upp möjligheterna till en större blandning av verksamheter och boende

runt torget, detta innebär att fler människor får anledning att vistas på torget och därmed uppstår fler möjligheter till social interaktion. Dessutom föreslås en utbyggnad av offentliga inrättningar som t.ex. Stadsbiblioteket och inte minst inrättandet av ett stadshus i Karlskrona. Staden har tidigare saknat ett stadshus och det är en demokratisk aspekt i att på ett smidigt vis kunna nå sina folkvalda politiker. Ur dessa aspekter adderar kandidatarbetet ytterligare en dimension i torgets roll som offentligt rum och på detta vis kan man säga att även den andra aspekten av huvudsyftet uppfylls.

Kandidatarbetet har förutom huvudsyftet också fyra delsyften, dessa studeras närmare ett efter ett.

- Att ta till vara på det historiska arvet i gestaltningen av det nya förslaget.

Kandidatarbetet tar upp flera historiska planeringsförutsättningar samtidigt som det i valda delar förverkligar den historiska planen från 1683 vilket motiverar att arbetet uppfyllt denna ambition. Dessutom följer den föreslagna arkitekturen en sådan utformning att historiska paralleller skall göras lättlästa för betraktaren.

- Att förtydliga torgrummet som ett rum i staden.

Denna ambition uppfylls på flera sätt, dels genom att rama in torgets västra sida genom tillbyggnader av rådhuset och stadsbiblioteket och på andra sidan genom högre byggnadsvolymer på den södra sidan.

Hit bör också räknas de trädplanterade parkeringarna vid Fredrikskyrkan som ytterligare förstärker denna effekt.

- Att förbättra möjligheterna till en blandning av verksamheter och boende runt Stortorget.

Detta mål tillgodoses till avgörande del genom inrättandet av både bostäder och verksamheter på torgets södra sida.

- Att skapa nya platser runt Stortorget som underlättar social interaktion mellan människor.

De nya platserna runt Stortorget utgörs först och främst av två mindre torgbildningar, en på den östra sidan av Fredrikskyrkan och den andra på den västra sidan av Stadsbiblioteket. Båda dessa inhyser goda förutsättningar till ett gott mikroklimat vilket motiverar en måluppfyllelse av ambitionen. Förutom torgbildningarna så

skapas också gröna rum dels på den södra sidan av Tyska kyrkan men också på den södra sidan av nybebyggelsen som ersätter vattenborgen. Samtidigt behålls det etablerade riktmärket i form av Karl XI staty vilken får en stensockel som öppnar ytterligare sittmöjligheter.

Sammanfattningsvis kan sägas att rent formellt har kandidatarbetet uppfyllt de ambitioner som lagts fast i arbetes början.

8.2 FORTSATTAS STUDIER

För fortsatta studier av renässansidealet och hur man skulle kunna inarbeta det i den moderna arkitekturen kan man fråga sig vad som skulle kunna ha gjorts mer i detta kandidatarbete? Finns det aspekter som arbetet inte tar upp eller som behandlas för ytligt? Vad skulle kunna ha gjorts annorlunda? Detta är frågor som efterföljande studenter och forskare kan ställa sig om och när de ställs inför uppgiften att omtolka tillvägagångssätt och analyser. Kanske det är så att de analyser som tagits upp i detta arbete pekar i en annan riktning om de sätts i ett annat sammanhang eller om en aspekt läggs till eller dras ifrån.

För den som önskar fortsätta studierna kring den klassiska arkitekturen och renässansidealet är det min som författares åsikt och råd att i verkligheten besöka de platser som skapats utefter dessa ideal och stilfenomen. Det som skulle kunna ha gjorts annorlunda i detta kandidatarbete skulle till exempel kunna vara att använda ett annat synsätt på bevarande och vikten av platsens historia. Detta skulle kunna leda till slutsatser som pekar mot en utformning i en helt annan skala, intensitet och detaljrikedom. Dessutom bör här kommenteras analysernas påverkan av gestaltungsförslaget då ytterligare analys och erfarenheter som läggs till den kunskap som samlats i arbetet skulle kunna göra det ännu mera träffsäkert och välgrundat.

SLUTORD

Människan har alltid strävat efter det perfekta, så även i arkitekturen vilket inte minst renässansidealet kan visa. Att uppnå en idealform är förstås en mycket ambitiös uppgift och i mitt arbete har jag försökt närma mig sambandet mellan dessa storheter människa - arkitektur. Jag hoppas att läsaren har fått en inblick i det komplexa förhållandet mellan människan och staden och samtidigt kanske fått nya insikter om sitt förhållande till det offentliga rummet. För mig är detta rum i staden en plats dit alla stadens invånare kan ta sig, bruka och bara finnas:

Sans souci - utan bekymmer.

Peter Robertsson, Ronneby 2009.

BILAGOR

BILAGA 1. 1683 års
stadsplaneförslag av
J Dahlberg och C M Stuart.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor:

Berg, Ejnar - Vyer från kastaler, kastell och kaserner Guide över Sveriges militära byggnader (2004), Västervik, Probus förlag Stockholm.

Cullen, Gordon - The concise townscape (2006), Oxford UK.

Gehl Architects - Strategi Karlskrona (2007), Beställare Karlskrona Kommun, Karlskrona.

Hellquist, Thomas - Rum för röster, om offentlighetsbegreppet, Magasin Tessin Nr 2 (1980), Lund.

Karlskrona kommun, Samhällsbyggnadsförvaltningen - Översiktsplan Karlskrona kommun Antagen 2002-08-29.

Nyström, Louise - Arkitektur för livet, om nutidens arkitektur mellan dåtid och framtid (2006), Karlskrona.

Sitte, Camillo - Stadsbyggnad (1982), Arkitektur Förlag AB, översättning Göran Sidenbladh

Sveriges kommuner och landsting - Nattens ljus Belysningsteorier i tätort - från vision till verklighet, (2005), Solna, Tryckeri Åtta.45.

Swahn, Bo - Karlskrona Ett världsarv, (1999), Abrahamsons Tryckeri AB, Karlskrona.

Toman, Rolf - Konsten under den italienska renässansen, 2007, Tandem Verlag GmbH, H.F. Svensk sammanställning: Bokförlaget Replik AB, Viken.

Törnquist, Leif - Svenska borgar och fästningar, en militärhistorisk reseguide (2007), Värnamo, Svenskt Militärhistoriskt Biblioteks upplaga.

Wiklund, Tage - Offentlighet och den civila staden, 1991, Tidskrift för arkitekturforskning Volym 4, Nr 4.

BILDFÖRTECKNING

Grundkarta för samtliga kartor där kandidatarbetets författare står som upphovsman är tillhandahållen av Blekinge Tekniska Högskola med tillhörande tillstånd att nyttja och bearbeta kartmaterialet.

Bild 1. Framsidans illustration, Perspektiv i akvarell, Peter Robertsson, 2009.

Bild 2. 1683 års stadsplan av E J Dahlberg och C M Stuart. Stads- och fästningsplaner, från Krigsarkivet, Sverige.

Bild 3. Strategi Karlskrona, av Gehl Architects för Karlskrona Kommun 2007.

Bild 4. Kyrkofasad i Venedig, Peter Robertsson, Venedig, 2007.

Bild 5. Pelargång i Florens, Toman, Rolf - Konsten under den italienska renässansen, 2007, Tandem Verlag GmbH, H.F. Svensk sammanställning: Bokförlaget Replik AB, Viken. ISBN: 978-3-8331-3461-6, sid. 107.

Bild 6. Marinmuseum på Stumholmen i Karlskrona, Annevie Tångemar, 2009.

Bild 7. Barkasskjulet på Stumholmen i Karlskrona, Annevie Tångemar 2009.

Bild 8. Stadsporten i Pula, Kroatien, Peter Robertsson 2007.

Bild 9. Amfiteater i trädgården till Versailles, Paris, Peter Robertsson 2007.

Bild 10. Avgränsningskarta, Peter Robertsson, 2009.

Bild 11. Fredrikskyrkans västra sida, Peter Robertsson 2009.

Bild 12. Tyska kyrkan i Karlskrona, Peter Robertsson 2009.

Bild 13. Rådhusets sett från Stortorget., Peter Robertsson 2009.

Bild 14. Karl XI:s staty på Stortorget, Peter Robertsson 2009.

Bild 15. Vitruvianske mannen, Toman, Rolf - Konsten under den italienska renässansen, 2007, Tandem Verlag GmbH, H.F. Svensk sammanställning: Bokförlaget Replik AB, Viken. ISBN: 978-3-8331-3461-6, sid. 9.

Bild 16. Serial vision, Cullen, Gordon - The Concise townscape, 2006, Architectural Press Elsevier Ltd, Oxford. ISBN: 13:978-0-7506-2018-5, sid. 17.

Bild 17. Forum Romanum, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 15.

Bild 18. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 37.

Bild 19. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 37.

Bild 20. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 37.

Bild 21. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 38.

Bild 22. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 38.

Bild 23. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 48.

Bild 24. Platsens form, Sitte, Camillo - Stadsbyggnad, översättning Sidenbladh, Göran, 1982, Arkitektur förlag AB, Stockholm, sid. 48.

Bild 25. Nolliplan, Peter Robertsson, 2009.

Bild 26. Trafiknät, Peter Robertsson, 2009.

Bild 27. Gång- och cykelstruktur, Peter Robertsson, 2009.

Bild 28. Busstrafik, Peter Robertsson, 2009.

Bild 29. Grönstruktur, Peter Robertsson, 2009.

Bild 30. Befintlig armatur, Peter Robertsson, 2009.

Bild 38. Plankarta, Peter Robertsson, 2009.

Bild 31. Exempel på nyskapad serial vision, Peter Robertsson, 2009.

Bild 39. Baksidans illustration, Peter Robertsson, 2009.

Bild 32. Karl XI på ny sockel med plats för sittplatser, Peter Robertsson, 2009.

Bild 33. Perspektiv med bland annat Stadsbiblioteket och ny läsesal, Peter Robertsson, 2009.

Bild 34. Sektion A - A med fasaderna från stadsbibliotek, Tyska Kyrkan samt den föreslagna nya bebyggelsen, Peter Robertsson, 2009.

Bild 35. Detalj av plankartan, Peter Robertsson, 2009.

Bild 36. Axonometri från gröna baksidor på torgets södra sida, Peter Robertsson, 2009.

Bild 37. Förslag till ny armatur för belysning, Peter Robertsson, 2009.

BLEKINGE TEKNISKA HÖGSKOLA

PETER ROBERTSSON

FYSISK PLANERING

VT 2009